

Sosiaali- ja terveysministeriö

Viite:

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö 4.12.2020, VN/10164/2019, määräpäivä 12.2.2021

Asia: Lausuntopyyntö vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

Selkeyttänee rajanvetoa, mutta olisi mahdollisesti perusteltua säilyttää pykälässä nykyisin oleva virke ”lapsen hoito, kasvatusta, valvonta tai huolenpito ei saa sisältää 11 luvussa tarkoitettuja rajoituksia”.

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Asiakasmäärän rajoittaminen on ehdottomasti perusteltua ja tarpeellista, vaikkakin lienee epäselvää, onko asiakasmäärä näin rajoitettunakin liian suuri. Esitysluonnoksen vaihtoehdot ja niiden vaikutukset –kohdassa (s. 98) on todettu, että asiakasmäärä voitaisiin rajata hallitusohjelman mukaisesti 30 lapseen jokaista sosiaalityöntekijä kohden. Henkilöstövaikutukset –kohdassa (s. 94) on todettu, että nyt esitetty muutos vaatisi 115 uutta sosiaalityöntekijää ja arvioitu, että tarvetta sosiaalityöntekijöiden koulutuspaikkojen lisäämiselle ei olisi.

Laillisuusvalvonnassa on tullut esiin lastensuojelun merkittävänä rakenteellisena ongelmana puute pätevistä sosiaalityöntekijöistä sekä sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus. Tähän on vaikuttanut muun muassa se, että lastensuojelutyö koetaan raskaaksi sosiaalityön alueeksi eikä työn palkkauksen katsota vastaavan työn vaativuutta. Asiaksmäärän rajoittaminen saattaa parantaa tilannetta. Sosiaalityöntekijällä tulee olla riittävästi aikaa lastensuojeluasiakkaana olevan lapsen tilanteen ja tarpeiden selvittämiseen, lapsen kuulemiseen ja tapaamiseen sekä sijaishuollon ja rajoitustoimenpiteiden valvontaan. Sosiaalityöntekijän vaihtuminen heikentää lapsen asioiden pitkäjänteistä hoitoa sekä myös yhteistyötä lapsen vanhempien ja läheisverkoston kanssa. Laillisuusvalvontakäynneillä on ilmennyt, että sosiaalityöntekijöiden rekrytoinnin vaikeudet ja sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus on aiheuttanut kunnissa vaikeuksia muun muassa lastensuojelulain määräaikojen noudattamisessa, asianmukaisten asiakassuunnitelmien laatimisessa ja asioiden kirjaamisessa sekä yhteydenpidossa sijaishuollossa olevaan lapseen.

Pidän kannatettavana säännöskohtaisissa perusteluissa esitettyä, että lapselle tulisi mahdollisuuksien mukaan turvata sama sosiaalityöntekijä koko lastensuojelun prosessin ajan, jos se on lapsen edun mukaista ja käytännön työssä mahdollista toteuttaa.

3. Esityksen tavoitteena on vahvistaa sijaishuoltoon sijoitetun lapsen oikeutta sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalveluihin.

3 a. Vastaavatko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

- Kyllä
- Kyllä pääosin
- Ei pääosin
- Ei
- Ei kantaa

Ei kantaa

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Laillisuusvalvonnassa on tullut esiin, että lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja sijaishuoltoon sijoitettujen lasten mielenterveys- ja päihdepalveluihin pääsyssä on ollut pitkään ongelmia, joiden ratkaiseminen edellyttäisi sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä ja peruspalvelujen vahvistamista sekä lastensuojelun ja psykiatrian välille luotavaa palvelua. Hoitotakuu ei aina toteudu, eikä mittaa hoidon toteutumista. Hoitotakset erikoissairaanhoidossa ovat lyhentyneet, ja lapset ja nuoret palaavat niiltä liian aikaisin ja liian sairaina sosiaalihuollon ja/tai perusterveydenhuollon vastuulle. Lastensuojelulaitokset joutuvat vastaamaan hoidon tarpeisiin, vaikka niillä ei ole osaamista siihen.

Edellä mainitun perusteella säännöksen tavoite vahvistaa sijaishuoltoon sijoitettujen lasten oikeutta tarvitsemiinsa terveydenhuollon erikoissairaanhoidon palveluihin, mielenterveys- ja päihdepalveluihin sekä tarvittavaan muuhun sosiaali- ja terveydenhuollon tukeen on kannatettava. Säännöksen sanamuotoja ja terveydenhuoltolain ehdotetun 69 §:n sanamuotoja olisi tarpeellista tarkistaa siten, että ne olisivat keskenään johdonmukaisia. Muun muassa 15 §:n 2 momentin ja terveydenhuoltolain 69 §:n 1 momentin säännökset eroavat toisistaan sijaishuoltoon sijoitetun/jälkihuoltoon oikeutetun lapsen tai nuoren osalta sekä terveydenhuoltolaissa mainitaan päihdepalvelut, joita ei mainita lastensuojelulain säännöksessä. Lisäksi lastensuojelulain säännöksen ilmaisu ”sijaishuollon tai jälkihuollon järjestämisen kannalta välttämättömät” on vaikeasti ymmärrettävä ja tulkinnanvarainen, mikä voi vaikuttaa säännöksen tarkoituksen toteutumiseen.

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

- Kyllä
- Kyllä pääosin
- Ei pääosin
- Ei
- Ei kantaa

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4

Ehdotettu uusi säännös, jonka mukaan palvelutarpeen arviointia ei voi hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta tai muulta yksityiseltä toimijalta, on erittäin tarpeellinen ja perusteltu.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan esitetyllä sääntelyllä selkeytetään nykytilaa niiltä osin, kun yksityisiltä palveluntuottajilta on ostettu palveluja, joita tosiasiallisesti voidaan tehdä vain virkavastuulla. Perusteluissa on asianmukaisesti todettu, että lastensuojelulakiin lisätään julkista valtaa, julkista hallintotehtävää ja virkavastuuta korostava ja niiden sisältöä tarkentava säännös.

Huostaanottoa ja sijaishuollon valmistelua koskevaan 41 §:ään ehdotetaan lisättäväksi säännös (uusi 3 momentti), jonka mukaan huostaanoton ja sijaishuollon valmistelua ei voi siirtää yksityisen toimijan tehtäväksi. Pidän myös tätä tarpeellisena ja perusteltuna.

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä sääntämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä sääntelyllä olisi?

Säännös on perusteltu selkeyttäessään lastensuojelun asiakkuuden tilannetta sekä lapsen ja tämän läheisverkoston että kunnan osalta.

6. Tavoitteena on ehkäistä lapsen sijoituksen tarpeen syntymistä. Tässä ehdotuksessa esitetään säädettäväksi uusi tehostettu avohuollon tukitoimi, jonka perusteella lapselle voitaisiin järjestää moniammatillista kuntouttavaa tukea kotioissa lapsen vanhemman tai muun läheisen kanssa.

6 a. Arvioitko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen?

- Kyllä
- Kyllä pääosin
- Ei pääosin
- Ei
- Ei kantaa

Ei kantaa

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

Säännöksen mukaan tehostetun avohuollon tukitoimen tarkoituksena on ehkäistä tarvetta kodin ulkopuolisille sijoitukselle. Ehdotetun pykälän 2 momentin sanamuoto on vaikeaselkoinen ja sen sisältö jää kovin yleiselle tasolle. Säännöstä voisi selkeyttää ja konkretisoida kirjaamalla tehostetun avohuollon tukitoimen sisältöjä säännökseen tai vähintäänkin säännöskohtaisiin perusteluihin yksilöidymmin kuin esityksessä on tehty.

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla sääntelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän sääntely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Säännöksen täsmennykset ovat asianmukaisia. Kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että nykyisessä säännöksessä oleva virke ” lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta” on jätetty ehdotetusta säännöksestä

pois. Pitäisin perusteltuna virkkeen säilyttämistä säännöksessä, erityisesti huomioon ottaen ulkomaalaistaustaisten lasten osuus lastensuojelun asiakkaista.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan sijaishuoltopaikan valinnan perusteena ei voi olla, että huostaan otettu lapsi sopeutetaan olemassa olevaan järjestelmään eli sijoitetaan ainoaan vapaaseen sijaishuoltopaikkaan tai noudatetaan pelkästään kilpailutuksissa muodostunutta sijaishuoltopaikkojen etusijajärjestystä. Esitysluonnoksessa (s. 30) on todettu, että tällä hetkellä ei ole olemassa kansallista rekisteriä, josta olisi löydettävissä kaikki erimuotoiset lastensuojelun sijaishuollon yksiköt tarkkoine paikkamäärineen ja sisällöllisine kuvauksineen. Esimerkiksi tietoa vapaana olevista sijaishuoltopaikoista ei ole kansallisesti saatavissa. Tähän liittyen pidän tärkeänä valtakunnallisen sijaishuoltopaikkarekisterin perustamista.

Sijaishuoltopaikan vaihtuvuus on haitallista lapselle ja vaikeuttaa myös lastensuojelun toimintaa. Oikean sijaishuoltopaikan valinta osaltaan estää vaihtuvuutta. Lisäksi tärkeää on sijaishuoltopaikan jatkuvuus, esimerkiksi hoitojakson jälkeen.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

Säännökset ovat varsin hajanaisia. Lisäksi niitä voisi konkretisoida kirjaamalla tapoja, joilla lapsen perusopetuksen ja toisen asteen opintojen suorittamista tuetaan. Oppivelvollisuusiän korottaminen 18 vuoteen varmistanee myös sijaishuollossa olevien nuorten toisen asteen opintojen suorittamista. Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset – jaksossa on todettu, että mikäli koulukotijärjestelmässä olevaa erityisosaamista ei hyödynnetä, jää kohderyhmään kuuluva pieni osa lapsia kokonaan ilman peruskoulun päättötodistusta. On erittäin tärkeää, että kaikkien lasten ja nuorten peruskoulun ja toisen asteen suorittaminen varmistetaan myös käytännössä.

9. Esitetään säädettäväksi vaativan sijaishuollon sisällöstä, tarkoituksesta ja järjestämisestä.

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

- Kyllä
- Kyllä pääosin
- Ei pääosin
- Ei
- Ei kantaa

Ei kantaa

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

Edellä kohdassa 3 b. on todettu sijaishuollossa olevien lasten vaikeudesta päästä mielenterveys- ja päihdepalveluihin. Laillisuusvalvonnassa on tullut esiin, että vaikeasti oireileville lapsille ja nuorille tulisi olla tarjolla laitos, jossa he saisivat sekä lastensuojelupalveluja että psykiatrisia palveluja ja jota erikoissairaanhoidon voisi tarvittaessa konsultoida. Vaativan sijaishuollon järjestäminen voinee vastata tähän tarpeeseen, kuten myös päihdepalvelujen tarpeeseen.

Vaativa sijaishuolto asettaa suuria vaatimuksia sitä järjestävien laitosten lupamenettelylle ja valvonnalle, joita on kehitettävä ja joihin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Vaativan sijaishuollon tavoitteisiin voidaan päästä vain, jos laitoksessa käytettävissä olevat integroidut palvelut ovat laadukkaita ja niitä on saatavissa riittävästi. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota henkilöstön määrään, koulutukseen ja osaamiseen. Esitysluonnoksessa on kyseisen säännöksen säännöskohteisissa perusteluissa todettu, että vaativan sijaishuollon tarkoituksena olisi erityisosaamiseen ja lapsen erityisiin tarpeisiin perustuva lapsen huolenpito ja kuntoutus. Vaativaa sijaishuoltoa järjestettäisiin lastensuojelulain nojalla ja muut palvelut järjestettäisiin integroidussa palvelussa joko kunnan muiden palvelujen kanssa, yhdessä sairaanhoitopiirin kanssa tai yksityisten toimijoiden kanssa tehdyillä sopimuksilla. Laitosten lupaharkinnassa tulisi kuitenkin osoittaa, että vaadittu integroitu palvelu ja siihen liittyvä osaaminen on tosiasiallisesti mahdollista järjestää laitoksessa.

Lupamenettelyjen kehittämiseen ja uudistamiseen on viitattu myös suhte perustuslakiin ja sääntämisenjärjestys –jaksossa (s. 166), jossa on käsitelty 49 a §:n 2 momentissa tarkoitettun päihdehoidon vieroitushoito- ja kuntoutuspalvelun sekä sijaishuollon integroidun palvelun aikana käytettäviä rajoituksia. Aluehallintoviraston laitoslupamenettely tulisi uusia siten, että päihdeyksiköiden osalta luodaan lupamenettely, henkilökunnan osaamisvaatimukset sekä varmistetaan riittävä valvonta.

Säännöksen perustelujen mukaan vaativaa sijaishuoltoa järjestettäisiin asiakassuunnitelmaan perustuen. Esitän harkittavaksi, tulisiko säännöskohtaisissa perusteluissa tarkemmin kuvata, millaisella menettelyllä lapsen säännöksen 1 momentissa mainittuja tarpeita selvitetään ja miten ne kirjataan asiakassuunnitelmaan.

Vaativaa sijaishuoltoa järjestävien laitosten määrä ja paikkamäärä tulisi luonnollisesti olla riittävä, jotta vaativaa sijaishuoltoa voitaisiin järjestää sitä tarvitseville lapsille ja nuorille. Lisäksi sijaishuoltopaikan valinnassa tarvittavaa tietoa tulisi olla saatavilla (kohta 7., jossa todetaan sijaishuoltopaikkarekisterin tarve) sekä sijaishuoltopaikkojen kilpailutuksissa asiaan tulee kiinnittää huomiota.

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

- Kyllä
- Kyllä pääosin
- Ei pääosin
- Ei
- Ei kantaa

Ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

Esitysluonnoksessa on moniammatillista arviota koskevan 60 c §:n perusteluissa todettu, että erityisen huolenpidon jaksolla ei voida korvata esimerkiksi lapsen tarvitsemaa psykiatrista sairaalahoitoa tai diagnostista tutkimusta ja että erityisen huolenpidon jakso ei voi olla rangaistus lapsen huonosta käytöksestä. Lisäksi perusteluissa on viitattu rajoitusäännöksiin. Nähdäkseni olisi perusteltua harkita, tulisiko näistä seikoista säätää erityisen huolenpidon jaksoa koskevassa 60 a §:ssä tai ainakin todeta ne 60 a §:n säännökohtaisissa perusteluissa. Nykyisessä erityisen huolenpidon järjestämistä koskevassa säännöksessä (72 §) on säädetty erityisen huolenpidon edellytyksenä, että sijaishuoltoa ei ole lapsen hoidon ja huolenpidon tarve huomioon ottaen mahdollista järjestää muulla tavoin eivätkä terveydenhuollon palvelut sovellu käytettäväksi erityisen huolenpidon sijaan.

11. Ehdotuksen tavoitteena on turvata erityisen huolenpidon jakson riittävän pitkä aika lapsen itseään vahingoittavan käyttäytymisen ja vakavan päihdeongelman katkaisemiseksi.

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

- Kyllä
- Kyllä pääosin
- Ei pääosin
- Ei
- Ei kantaa

Kyllä pääosin

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

Esityksen tavoitteen on turvata erityisen huolenpidon jakson riittävän pitkä aika, jotta lasten itseään vahingoittava käyttäytyminen ja vakava päihdeongelma saataisiin katkaistua ja aloitettua

suunnitelmallinen kuntoutus. Erityisen huolenpidon jakson aikaa on huomattavasti jatkettu nykyisestä, ja pidennetty aika mahdollistane muun muassa päihdeongelmien hoidon edellyttäen, että riittäviä ja asianmukaisia mielenterveys- ja päihdepalveluja on käytettävissä.

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enimmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

Ei lausuttavaa

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

- Kyllä
- Kyllä pääosin
- Ei pääosin
- Ei
- Ei kantaa

Ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 13

Erityisen huolenpidon asumisyksiköiden korotettavaksi ehdotetusta henkilöstöresurssista ei ole lausuttavaa. Tuon huolenaiheena esiin sen, onko lastensuojelun sijaishuollon henkilöstömitoitutus muutoinkaan riittävä.

Esitysluonnoksen vaihtoehdot ja niiden vaikutukset –jaksossa on todettu, että juuri liian vähäisen henkilökunnan arvioidaan olevan yksi syy palvelujen huonoon vaikuttavuuteen ja että tämä johtaa lasten siirtymiseen yhä kalliimpiin palveluihin. Esitysluonnoksen mukaan nyt esitetyn erityisen huolenpidon asumisyksikön henkilöstömitoituksen lisäksi voitaisiin tarkentaa ja korottaa vähimmäishenkilöstömitoitusta myös vaativan sijaishuollon ja perustason lastensuojelulaitoksissa yhtäaikaaisesti. Vaativan sijaishuollon henkilöstömitoitukseksi voitaisiin esittää esimerkiksi kaksi työntekijää/lapsi sekä laitoshoidon sijaishuollon yleinen henkilöstömitoitutus voitaisiin nostaa 1,3 työntekijään/lapsi.

Vähimmäismitoitusten korottamisen yhdessä on erityisesti kiinnitettävä huomiota korottamisesta aiheutuvien kustannusten kattamiseen sekä terveyden- ja sosiaalihuollon ammattihenkilöiden saatavuuteen.

14. Ehdotuksessa esitetään erityisen huolenpidon jaksojen tuottamista valtion lastensuojeluyksiköille, yksityisille koulukodeille sekä kunnan ja maakunnan omistamille lastensuojelulaitoksille.

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Kyllä pääosin
- Ei pääosin
- Ei
- Ei kantaa

Kyllä pääosin

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

Keskittäminen voi varmistaa, että laitoksissa on tarvittava osaaminen. Lisäksi tulisi varmistaa, että erityisen huolenpidon asiakaspaikkoja on riittävästi.

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

Rikosoikeudellista virkavastuuta selkeyttävä ehdotettu 61 §:n 3 momentti on perusteltu ja tarpeellinen. Rajoitustoimenpiteissä on täsmennetty perustuslain 124 §:n mukaista julkisen vallan ja merkittävän julkisen vallan käyttöä sekä vahvistettu lapsen oikeusturvaa.

Rajoitusten käytön yleisten edellytysten osalta esitän harkittavaksi, pitäisikö säädöstekstissä (esimerkiksi 61 a §:n 3 momentti) todeta, että rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää kurinpidollisina toimina.

16. Miten ehdotetut 11 luvun tarkennetut säännökset toteuttavat ehdotetun 4 a §:n 2 momentin tavoitteita? Miten ehdotetut muutokset vastaavat käytännön tilanteisiin sijaishuollossa?

Ei lausuttavaa

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Yhdenpidon rajoittamisesta päättäminen siirrettäisiin pääsääntöisesti viranomaisen tehtäväksi, mikä huomioi lapsen perusoikeuksien toteutumisen ja julkisen vallan käytön.

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

Haltuunottoa koskeva päätös on toimitettava välittömästi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, joka voi muuttaa päätöstä sitä lieventämällä tai lakkauttaa haltuunottopäätöksen. Säännös parantaa lapsen oikeusturvaa.

Säännökseen ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin muiden kuin 1 momentissa tarkoitettujen välineiden tai hyödykkeiden ottamisesta laitoksen haltuun. Säännöskohtaisten perustelujen mukaan tällaisia voivat olla esimerkiksi yhteydenpitoon tarvittavat laitteet, välineet tai ohjelmistot. Ehdotetun 72 §:n 3 momentin mukaan sen lisäksi mitä 65 §:n 2 momentissa säädetään, voidaan erityisen huolenpidon jakson ajaksi ottaa laitoksen haltuun lapsen hallussa olevat yhteydenpitoon käytettävät laitteet ja välineet tai rajoittaa niiden käyttöä. Myös 71 §:n 3 momentissa säädetään yhteydenpitovälineiden haltuun ottamisesta. Säännösten täsmenmäminen on tarpeen sääntelyn selkeyden ja johdonmukaisuuden vuoksi.

66 § Henkilöntarkastus

Pykälän 1 momenttiin esitetään lisättäväksi, että henkilöntarkastus voi sisältää lapsen ja hänen mukanaan olevien tavaroiden tarkastamisen metallinilmaisinta tai muuta sellaista teknistä laitetta käyttäen. Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys –jaksossa on katsottu, että metallinilmaisimen käyttäminen on vähemmän lapsen fyysisesti kajoava toimenpide kuin henkilöntarkastus muutoin.

68 § Kiinnipitäminen

Säännöstä täsmennettäisiin siten, että kiinnipitämisen tulee olla välttämätön lyhytaikainen turvaamistoimenpide, eikä säännöksessä enää mainita kiinnipitämisen hoidollista luonnetta. Kiinnipitämisestä tulisi lisäksi antaa välittömästi selvitys lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Muutoksilla vahvistetaan lapsen koskemattomuutta ja oikeusturvaa.

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

Säännöstä muutettaisiin siten, että liikkumisvapauden rajoitus voitaisiin tehdä pääsääntöisesti vain virkavastuulla. Rajoitusaikaa pidennettäisiin muun muassa päihdekatkaisun ja –kuntoutuksen varmistamiseksi ilman, että lasta tarvitsisi siirtää erityiseen huolenpitoon. Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys jaksossa ehdotetun liikkumisvapauden rajoittamisen katsotaan olevan merkittävää julkisen vallan käyttöä.

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Ei lausuttavaa.

70 § Eristäminen

Eristäminen on merkittävää julkisen vallan käyttöä ja syvälle perusoikeuksiin kajoava toimenpide. Säännöstä täsmennettäisiin siten, että eristäminen voitaisiin tehdä vain kiireellisessä tapauksessa sen lisäksi, että se on lapsen tai muiden hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä. Toimenpiteen voisi tehdä sekä julkisen että yksityisen ylläpitämässä laitoksessa ja eristämisen maksimiaika lyhennettäisiin neljään tuntiin.

Ehdotetun säännöksen perusteluissa on todettu, että terveydenhuollon tarvetta ei voida korvata eristyksellä lastensuojelulaitoksessa. Lisäksi on todettu, että eristämistä ei voida käyttää rangaistuksena ja varmuuden vuoksi, kun lapsi esimerkiksi palaa laitokseen päihtyneenä tai palaa karkumatkaltaan. Pidän perusteltuna harkita, tulisiko näistä seikoista säätää eristämistä koskevassa säännöksessä.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Rajoitustoimenpiteistä erityisen huolenpidon jakson aikana tehdään erilliset päätökset, mikä varmistaa lapsen oikeusturvaa. Rajoitustoimenpiteinä voidaan käyttää 11 luvun mukaisia rajoituksia sekä pykälässä mainittuja rajoituksia. Ehdotetun säännöksen mukaan lapsen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa erityisen huolenpidon jaksoa vastaavaksi ajaksi sekä ottaa haltuun lapsen hallussa olevat yhteydenpitoon käytettävät laitteet ja välineet tai rajoittaa niiden käyttöä. Edellä 65 §:n kohdalla on kommentoitu yhteydenpitoon käytettävien laitteiden ja välineiden haltuun ottamista koskevaa säännöstä.

17. Ehdotetun uuden 71 §:n tavoitteena on suojella päihteitä käyttävän lapsen henkeä, terveyttä ja kehitystä.

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

- Kyllä*
- Kyllä pääosin*
- Ei pääosin*
- Ei*

Kyllä pääosin

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädetyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

Säännökset saattavat parantaa mahdollisuuksia katkaista lapsen tai nuoren päihteiden käyttö. Edellä 65 §:n kohdalla on kommentoitu yhteydenpitovälineiden haltuun ottamista koskevaa säännöstä.

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

Esitysluonnoksen mukaan tarkoituksena on ollut täsmentää lastensuojelulaitoksen ensisijaista ja ennakoivaa velvollisuutta selvittää lapsen tilanne ja ryhtyä toimenpiteisiin lapsen palauttamiseksi sijaishuoltoonpaikkaan.

Huolenaiheeksi nousee lastensuojelulaitosten henkilöstöressurssien riittävyys, joka on ratkaisevaa sen suhteen, pystyvätkö laitokset tehokkaasti etsimään ja palauttamaan palaamatta jääneitä lapsia.

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

Tiedot eristämisistä on aiheellista ja tarpeellista toimittaa viivytyksettä valvojan viranomaisen tietoon. Esitysluonnoksen mukaan eristysten valvonnasta koitua lisätyö aluehallintovirastoissa voidaan kattaa vuoden 2019 alussa myönnettyillä lisäresursseilla. Tietoja eristämisistä voidaan käyttää myös muun valvonnan suunnittelussa. Eristämisten valvonnan luotettavuuden kannalta on tärkeää, että ilmoitukset toimitetaan kattavasti, mihin voitaneen vaikuttaa koulutuksella sekä ohjauksella ja valvonnalla.

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisveloitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

Valvonnan tehokkuus edellyttää sitä, että kirjaamiset tehdään kattavasti ja huolellisesti. Tähän voitaneen vaikuttaa koulutuksella ja myös valvontaviranomaisen ohjauksella ja valvonnalla.

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

- Kyllä
- Kyllä pääosin
- Ei pääosin

- Ei*
- Ei kantaa*

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

Ei lausuttavaa

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

- Kyllä*
- Kyllä pääosin*
- Ei pääosin*
- Ei*
- Ei kantaa*

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

Ehdotetun lain 3 §:ssä säädettäisiin valvonnasta. Pykälän 1 momentin mukaan lastensuojelulain mukaisen toiminnan ohjaus ja valvonta kuuluisi Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle. Pykälän 3 momentin mukaan aluehallintovirastot valvoisivat lastensuojeluyksiköiden järjestämisen ja tuottaman lastensuojelun lainmukaisuutta ja antaisivat siihen liittyvää ohjausta. Kiinnitän huomiota siihen, että valvontavastuun tulisi olla selkeä. Säännöstä ja sen perusteluja olisi tarpeen selventää.

23. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä. Jos ehdotatte muutoksia pykäliin, pyydämme antamaan vastaukset ilmoittaen sen pykälän numeron, jota kommentti koskee:

Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys –jaksossa on käsitelty esitysluonnoksen kannalta keskeisiä perustuslain säännöksiä sekä muun muassa rajoitussäännösten suhdetta perusoikeussäännöksiin ja julkisen vallan käyttöä koskevaan säännökseen. Kiinnitän huomiota eräisiin seikkoihin.

Ehdotetuissa 30 §:n 5 momentissa ja 51 §:n 1 momentissa säädettäisiin tietojen luovuttamisesta sijaishuoltopaikalle. Säättämisyjärjestelyperusteluissa ei ole käsitelty mainittuja säännöksiä yksityisyyden suojan ja salassapidon kannalta, vaikka jaksossa on tuotu esiin, että esitys koskee myös perustuslain 10 §:n säännöstä. Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt yksityisyyden suojan vuoksi käytännössään, että arkaluonteisia henkilötietoja luovutettaessa vain välttämättömät tiedot voidaan luovuttaa, jos luovutettavia tietoja ei ole säännöksessä käyttötarkoituksen kannalta yksilöity ja lueteltu tyhjentävästi. Myös säännösten sanamuotojen ja säännöskohtaisten perustelujen tarkentaminen voisi olla tarpeen.

Säättämisyjärjestelyperusteluissa on eristämisen osalta selostettu perustuslakivaliokunnan käytäntöä. Perustelujen mukaan ehdotetun säännöksen tarkoituksena on vahvistaa lapsen oikeusturvaa ja perusoikeuksia vastaaman tämänhetkistä valtiosääntöoikeudellista tulkintaa. Perusteluja olisi tarpeen täydentää ja tarkentaa selostamalla, millä perusteilla esitetty säännös täyttää perusoikeuden rajoittamisen edellytykset. Nyt säättämisyjärjestelyperusteluja ei ole konkreettisesti tarkasteltu esitetyn säännöksen kannalta.

Erityisiä rajoituksia päihdehoidon ja –kuntoutuksen aikana koskevassa säännösehdotuksessa (71 §) todetaan, että rajoituksia voidaan käyttää vain päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroidun palvelun aikana. Säättämisyjärjestelyperustelujen mukaan tämä edellyttää aluehallintoviraston laitoslupamenettelyn uusimista siten, että päihdeyksiköiden osalta luodaan lupamenettely, henkilökunnan osaamisvaatimukset sekä varmistetaan riittävä valvonta ja että oikeus rajoitustoimivaltuuksien käyttöön osoitetaan vain asianmukaisen koulutuksen saaneille henkilöille. Rajoitusten käyttämisen edellytyksenä on siis mainittu uusittu laitoslupamenettely ja koulutusvaatimukset, mutta esityksessä ei ole kuitenkaan tietoja siitä, milloin ja miten laitoslupamenettely uudistetaan tai mikä asianmukainen koulutus olisi ja miten se arvioidaan. Perusoikeusrajoituksista säädettäisiin näin ollen ilman tarkempaa tietoa siitä, millaisten edellytysten täytyessä niitä olisi mahdollista käyttää. Pidän esityksen täydentämistä tältä osin tarpeellisena.

Säättämisyjärjestelyperusteluissa on käsitelty erityisiä rajoituksia erityisen huolenpidon jakson aikana, mutta jaksosta ei tarkemmin ilmene, mistä rajoituksista on kysymys ja miten säännös täyttää perusoikeuksien rajoittamiselle asetetut edellytykset. Säättämisyjärjestelyperusteluja on tarpeen täydentää.

Jakson lopussa on perustellusti todettu, että hallitus pitää tarkoituksenmukaisena perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä esityksestä.

Esitysluonnoksessa on asetuksenantovaltuus (laki valtion lastensuojelulaitoksista 9 § 2 mom ja 10 §). Asetuksenantovaltuudesta ja liitteenä olevasta asetusluonnoksesta ei ole lausuttavaa.

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

-

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

-

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

-

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Irma Tolmunen